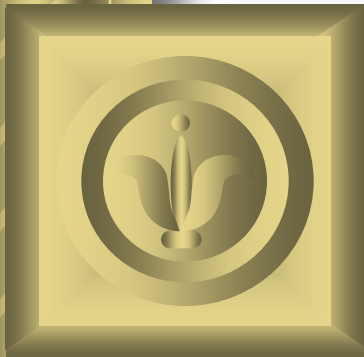

**DSMA19 Četba a interpretace
starověkých právních pramenů**

**Úvod do práce se
starověkým
právním textem**

Miroslav Frýdek

©

Osnova

- Pojem exegeze
- Struktura exegeze. Formální stránka exegeze
- Právní hermeneutika
- Historicko-právní argumentace
- Juristický a filologický překlad

Exegesis

- Exegeze (řecky ἐξηγεῖσθαι) = vyvádět ven
- Exegeze je kritické zkoumání jakéhokoli textu, zvláště náboženského nebo právního
- Exegeze = vytažení významu daného textu. Objektivní přístup
- Eisegeze = vkládáním vlastního výkladu do daného textu. Subjektivní přístup
- Ve vědecké práci se nejčastěji mluví o biblické exegezi, exegezi literární nebo exegezi právních pramenů.

Metody textové exegeze

- Exegeze používá k výkladu textu a jeho významu nejrůznějších metod, jejichž cílem je snaha o pochopení myšlenky (poselství) textu.
- Většinou se obecně hovoří o historicko-kritické metodě, což je souhrn několika metod, které exegetovi pomáhají odhalit význam.
- Metody zastřešené tímto názvem jsou:
 - **kritické**, neboť přistupují k textu jako k literárnímu celku, který má svou historii a který prošel dlouhými dějinami vzniku a vývoje.
 - **historické**, nakolik zkoumají text z hlediska jeho historického vývoje a především z hlediska významu, jaký daný text měl v době svého vzniku.

Úkol historicko-kritické metody

- Úkolem historicko-kritické metody je zjistit:
 - jaký význam měl text v okamžiku napsání
 - jaké poselství jím chtěl autor předat

Dílčí metody exegeze

- Dílčí metody se dělí do dvou skupin na metody:
 - **Synchronní metody** zkoumají text v jeho nynější, konečné podobě
 - **Diachronní metody** jej zkoumají z hlediska jeho vzniku a vývoje, který dnešní konečné podobě předcházely.
- Obvykle se pak obě tyto metody navzájem kombinují.

Metody synchronní

- **Jazyková a syntaktická analýza** provádí:
 - rozbor struktury textu
 - použitý výběr lexikální zásoby a gramatiky jazyka
 - spojení prvků textu (řazení vět)
 - použité stylistické figury
 - stavbu a členění textu.
- **Sémantická analýza** se zabývá významem jednotlivých slov či větších větných celků. Snaží se zachytit pole významů jednotlivých termínů a dle kontextu určit konkrétní význam použitých termínů v daném textu.

- **Narativní analýza** studuje text z hlediska výpravného, jeho dynamiku, vztahy mezi jednajícími postavami a změnu situace.
- **Pragmatická analýza** studuje cíl, kterého chtěl autor dosáhnout. Text může mít funkci:
 - informační (předání informací)
 - konativní (prosba/příkaz, snaha přimět čtenáře přímo k nějakému jednání)
 - emotivní (vyjádření vlastních pocitů)
 - poetickou apod.
- Každá z těchto funkcí může být vyjádřena více způsoby, v závislosti mimo jiné na autoritě autora textu a na konkrétní situaci.

- Analýza **literárních druhů** se zabývá použitým literárním druhem textu. Literární druh závisí na kultuře, která jej vytvořila a používá vždy pro nějakou konkrétní, institucionalizovanou a opakující se situaci

Metody diachronní

- **Literární analýza** zkoumá, nakolik je daný text jednotný a v případě nejednotnosti v něm hledá použité prameny. Hlavní úkoly literární kritiky jsou dva:
 - vymezit začátek a
 - konec textové jednotky a stanovit míru její koherence (souvislosti)

- Dig. 6, 1, 5, 1 Ulpianus libro 16 ad edictum
Idem scribit (Pomponius), si ex melle meo, vino tuo factum sit mulsum, quosdam existimasse id quoque communicari: sed puto verius, ut et ipse significat, eius potius esse qui fecit, quoniam suam speciem pristinam non continet. sed si plumbum cum argento mixtum sit, quia deduci possit, nec communicabitur nec communi dividendo agetur, quia separari potest.
- Ten stejný píše (Pomponius) když se z mého medu a tvého vína vyrobí medovina, někteří právníci se domnívali, že bude společná. Ale já se domnívám, jako i on sám poznamenal, že je toho, kdo ji vyrobil, protože ani jedna část si neudržela svou předcházející podobu. Když by se smíchalo olovo se stříbrem, protože je možno je od sebe oddělit, tak se nestane spoluvlastnictvím, ani se nebude žalovat o rozdělení spoluvlastnictví. Žaluje se věcnou žalobou (ohledně jednotlivých částí).

Dig. 47.21.2 Callistratus libro tertio de cognitionibus

- Divus Hadrianus in haec verba rescripsit: " quin pessimum factum sit eorum, qui terminos finium causa positos propulerunt, dubitari non potest. de poena tamen modus ex condicione personae et mente facientis magis statui potest: nam si splendidiore personae sunt, quae convincuntur, non dubie occupandorum alienorum finium causa id admiserunt, et possunt in tempus, ut cuiusque patiatur aetas, relegari, id est si iuvenior, in longius, si senior, recisius. si vero alii negotium gesserunt et ministerio functi sunt, castigari et ad opus biennio dari. quod si per ignorantiam aut fortuito lapides furati sunt, sufficiet eos verberibus decidere".

Dig. 47.21.2 Callistratus libro tertio de cognitionibus

- Božský Hadrianus odpověděl těmito slovy:
„Nemůže být pochyb o tom, že ti, kteří přemístí kameny umístěné na hranicích jako mezníky, budou potrestáni za ohavný skutek. Trest (de poena) je závislý na osobním postavení a pohnutce pachatele. Neboť jestliže jsou skvělými osobami a jsou usvědčeni, že se bez pochyb dopustili zabránění cizí půdy, mohou být v závislosti na jejich věku posláni do vyhnanství, pokud jsou mladší na delší dobu, jsou-li starší na kratší dobu. Pokud tak někdo učinil za druhého jako vykonání služby, bude bičován odsouzen na dva roky na nucené práce. Jestliže bylo kameny pohnuto z nevěšímavosti nebo náhodou, postačí když bude bičován“.

Metody diachronní - pokračování

- **Kritika tradice** sleduje vývoj jednotlivých tradic, myšlenek a myšlenkových či náboženských představ časem a napříč různými texty.

- **Analýza forem** se zabývá literárními formami krátkých textů. Tyto formy slouží především k lepšímu předávání textu od člověka k člověku. Naopak každý text/literární celek tíhne při tradování ke schematizaci
- **Kritika redakce** je důležitá v případě, že autor textu k jeho sestavení používal starší prameny. V tomto případě se zkoumá, jakým způsobem do těchto pramenů zasáhl a jak pozměnil či upravil jejich původní význam. Redakce autora je patrná především z výběru textů (co vybral a co ponechal stranou), z toho, jak vybrané texty seřadil, a jaká jsou jeho oblíbená (klíčová) slova a obraty.

Doplňkové metody

- Tyto metody lze sice aplikovat na text, nicméně nám o něm vydávají jen částečné informace a jsou nezřídka jednostranné. Pokud jsou vzaty výhradně, pak mohou být zavádějící.
 - Psychologická analýza
 - Sociální analýza
 - Historická analýza (chápe text jako historický pramen)
 - Feministická exegeze ...

Právní exegeze

- Exegesí se rozumí výklad textu - je to jeho slovní nebo věcné vysvětlení. Exegeze je tedy výklad literárního díla, poprvé byl tento termín použit u Cicerona Ad Atticum.
- Struktura exegeze byla vytvořena v průběhu 19. století právními romanisty, tedy v době, kdy se z římského práva, jako práva platného (subsidiárně), stala právně-historická disciplína – právní dějepis (L. Heyrovský) – právní romanistika.

- Základem práce každého právníka při jeho práci, ať praktické či vědecké je právní norma resp. text právní normy.
- V praxi, studiu či při vědecké práci je třeba nejdříve nalézt správnou právní normu a tento text správně pochopit, k tomuto správnému pochopení textu – jeho interpretaci – se používají různé druhy výkladových metod. Tento výklad se v právní vědě – jurisprudenci nazývá interpretace – *interpretatio*.

- Základní metody interpretace nám podává teorie práva – jako učební předmět a vědecký obor.
- Teorie práva, tak jak byla konstituována římskými právníky, středověkými školami římského práva a novověkými vědeckými proudy byla vždy zaměřena a vycházela z práva římského. Římské právo bylo a je „selským rozumem v latině“ a bezmezerovitým právním systémem.
- Svou bezmezerovost vytvořil právě dokonalou právní vědou, která byla tvořivá, věcná, stručná a vázala se k určitým případům – kasuistika, z nichž poté bylo možné vyvodit abstraktní právní pravidlo.

- První interpreti práva byli ve starověkém Římě králové (Numa Pompilius a bohyně Egera), král byl sakrálním vládcem, kterému byla zjevena vůle bohů na uspořádání běžného života.
- Výklad právních norem po vyhnání králů převzali pontifikové (stavitelé mostů).
- Od 3. století se konstituuje samostatná laická právní věda – jurisprudence, která je definována jako: *Iuris prudentia est divinarum atque humanarum rerum notitia, iusti atque iniusti scientia* - Právní věda je znalost věcí božských a lidských, věda o spravedlivém a nespravedlivém.

Struktura exegeze

- Latinský (řecký) text
- Překlad textu
- Rozbor inskripce
 - autor textu (základní životopisná data, výčet a stručná charakteristika jeho díla)
 - stručná charakteristika právníků a osob zmíněných ve fragmentu
 - analýza původního díla (ze kterého pochází fragment)
- Interpretace textu
 - skutková podstata
 - právní otázka
 - rozhodnutí citovaného právníka
 - zdůvodnění rozhodnutí
- Odkazy na právní úpravu zabývající se stejnou otázkou v jiných dílech
- Komparace s dnešní právní úpravou
- Literatura

Právní hermeneutika

Hermeneutika

- "Hermeneutika je věda interpretování, přičemž interpretace je akt vysvětlení, vhledu nebo porozumění.,,
- **Hermeneutika** (z řeckého herméneuein = vykládat, překládat, vyložit, říkat, vyslovit) je filologická a filosofická nauka o metodách správného chápání a výkladu textů, zejména náboženských, právních a filosofických. V širším významu se používá i pro výklad uměleckých děl (Wilhelm Dilthey), případně i porozumění struktury lidského bytí na světě (Martin Heidegger).

Hermeneutický postup

- Čtenář nepřistupuje k textu nikdy úplně nepředpojatě, nýbrž vždy už s nějakým předběžným porozuměním, předporozuměním.
- Je proto důležité, aby si tuto výchozí situaci nejprve uvědomil. Následuje lingvistická a textová práce, kritika textu a shromáždění informací o historickém kontextu (době, autorovi, účelu atd.), což umožní lepší pochopení textu.

Hermeneutický postup

- **Předběžné porozumění textu:**
 - proč právě tento text?
 - co v něm hledám?
 - co si o něm myslím?
- **Nalezení spolehlivého, pokud možno původního textu (textová kritika):**
 - shromáždění a porovnání rukopisů či vydání;

- Objasnění, případně oprava nesrozumitelných míst:
 - vyjasnění nesrozumitelných, neobvyklých slov
 - oprava porušených míst (konjektura);
- Shromáždění důležitých vnějších okolností:
 - povaha textu, jeho původní účel a záměr
 - jeho „zasazení do života“,
 - o autorovi a vzniku textu,
 - další historické aj. souvislosti;
- Souvislosti v rámci celého textu
- Dokonalejší porozumění textu.

Vývoj hermeneutiky

- Hermeneutika jako umění výkladu má dlouhou historii. Její začátky spadají do doby, kdy se řešily problémy interpretace bible - před vynálezem tisku se bible šířila pomocí ručně psaných kopií, v kterých se tak objevovalo mnoho nesprávných přepisů.
- Hermeneutika se snažila o rekonstrukci "autentické" verze bible.

- V renesanci se hermeneutika uplatňovala ve dvou směrech:
- **Zetetický (zkoumající) směr** - měl za úkol co nejpřesnější určení původního smyslu antických textů.
- **Dogmatický směr** - měl za cíl využít smysl a obsah těchto textů pro osvětlení problémů renesančního světa. Přitom se učenci drželi těchto textů jako platné authority. Tento zájem vedl k vytvoření tzv. dogmatické hermeneutiky. Specifikum takové hermeneutiky je, že se neřídí kritériem pravdivosti, ale spíše usiluje o technickou dokonalost argumentace a efektivnost.

Hermeneutický kruh (spirála)

- Gadamer zdůrazňuje "vědecky a metodicky nepřekonatelnou" zvláštnost hermeneutické zkušenosti a hermeneutického porozumění, které se paradigmaticky jeví jako setkání s uměleckým dílem.

Základní kroky textové hermeneutiky (Meinberg)

- Je nutné adekvátně zvolit otázku nebo objasňovaný problém vzhledem k celku textu.
- V textu se určují místa, které představují odpověď na položenou otázku.
- Přistupuje se k procesu dokazování, přičemž se využívají citáty textu.
- Pracuje se s primárními nebo sekundárními texty, které se mohou odkazovat k dalším autorům. Spíše se používají primární texty.

- Přístupuje se k vyložení imanentního obsahu textu, které se nejdříve vztahuje k výpovědím daného autora, rozpracovávají se také latentní témata.
- Interpretace se "posiluje" a verifikuje ostatními textovými zdroji stejného autora.
- V rámci komparativního postupu se srovnávají interpretace textů různých autorů, které mají vztah ke stejnému problému.
- Je nutné zodpovědět otázku spolehlivosti textů (bezrozporná argumentace, původ textů, původnost a úplnost, atd.)
- S interpretací se spojuje i vysvětlení, tzn. hledají se odpovědi na otázku "proč se tak děje?".

- Dnes tvoří hermeneutika část obecné kritiky pozitivismu.
- Tato kritika kromě jiného vychází z úvah Diltheye, který pro společenské vědy požadoval odlišné metody zkoumání než ty, které se využívají v přírodních vědách.
- Kvalitativní výzkum staví své výsledky na hloubkovém interpretativním přístupu a proto ho lze považovat za výrazný projev hermeneutického myšlení ve smyslu Diltheye.

Argumentce ad historicam

- Historický výklad – (Weinberger) je metoda výkladu, při níž se z okolností vydání předpisu (*occasio legis*) usuzuje na jeho účel, smysl (*ratio legis*).
- Základem jsou tedy materiální prameny práva. např. zákon na ochranu republiky z roku 1923 byl legislativní reakcí na atentát na ministra financí Aloise Rašína.

Cíle historického výkladu

- Cílem historického výkladu (který je nadstandardní metodou interpretace práva, základní je teleologická a komparativní), je objasnění účelu a smyslu určité právní úpravy, tedy proč byl přijat určitý zákon nebo proč byly určitým způsobem regulovány určité právní vztahy.

Ratio legis

- Ratio legis (účel, smysl normy) je buďto účel, kterého chtěl zákonodárce dosáhnout (Heyrovský) nebo je ratio legis pojímán jako smysl pro lidský život (Sedláček). Obě dvě koncepce mají stejnou otázku: „**k čemu tady něco je?**“.

Prameny poznání práva

- Je to veškerý historický materiál, který se nám dochoval a který se týká právních předpisů a právního života jako celku. Nemusí jít jen o texty zákonů, které se dochovaly, ale jde i o narativní materiál; např. různé spisy, soudní řeči, básně, nápisy na stěnách, obrazy zachycující určitý výjev apod.
- Historické prameny: „*Pramen je materiál, z něhož jsou poznatky naší vědy čerpány*“ E. Bernheim Úvod do studia dějepisu, 1889. Zdroj – vyrytý nápis, kniha aj. Metoda – prostředek získávání informací, tedy postup.

Historické prameny jako zdroje historického poznání

- **Historické prameny se podle zdroje historického poznání dělí na:**
 - přímé pozůstatky minulosti
 - prameny, které lidé zachovali pro paměť, vzpomínku či připomenutí

Juristický a filologický překlad

- **LDT V, 1:** Předkové rozhodli, že ženy, i kdyby byly dospělé, mají být pod poručenstvím; vyjma Vestiny panny, které chtěli mít svobodné; tak je ustanoveno zákonem XII desek
- **LDT V, 1:** Předkové rozhodli, že ženy i když jsou dospělé mají být pod poručenstvím, vyjma Vestiny panny, které i předkové chtěli mít svobodny; a tak je ustanoveno i zákonem XII desek

a Ad verbum. Manuale legū. Id enim me...
b EΞΑΒΙΒΛΟΣ, opus sex libri dicitur, sic infra...
c His quatuor capitibus summa primi libri continetur.
d Tit. l. inf. eod. e Hoc capite secundo explicando...

ΠΡΟΧΕΙΡΟΝ ΝΟΜΩΝ, Η ΕΞΑΒΙΒΛΟΣ

ΗΓΟΥΝ ΠΕΡΙ ΝΟΜΩΝ ΚΑΙ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ
ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ, ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΙΩΝ.
ΕΠΙ ΚΑΪΣΤΟΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ, ΒΙΒΛΙΟΝ ΦΡΩΤΩΝ.
ΤΙΤΑ. α.

LEGVM PROMPTVARIVM,

SEV,

EXABIBLVS, DE LEGIBVS, IVDI-

CIORVM CONSTITVTIONE ET LIBER-

tatibus, atque in integrum restitutione,

LIBER PRIMVS DE LEGIBVS.

TITVLVS I.^h

¶ 1 De Regibus. De Consulibus. 2 De iure incerto & consuetudine, quæ prope viginti annis usus est P. R. 3 De Decemvris & legibus xii. Tabularum. 4 De iure civili seu disputatione fore & actionibus. 5 De constitutionibus Principum ante Iustinianum. 6 De Iustiniano, Pandectis seu Digestis ab eo cõpositis, & vnde Pandectæ. 7 De Codice Gregoriano, Hermogeniano, Theodosiano. 8 De Institutionibus. 9 De Nouellis. 10 De Tribonianis & quæ, cuiusque fidei in Legibus contextendis. 11 De Leone philosopho & legibus ab eo post Iustinianum constitutis. 12 De legibus post Leonem philosophum constitutis. 13 De iuris diuisione. 14 De iure naturali. 15 De iure gentium. 16 De iure civili. 17 Legis definitio. 18 Iuris præcepta. 19 De iniur prudentia. 20 Scire leges quid. 21 Legum vitium, & quid imperare, vetare, permittere, punire. 22 De iure publico & privato. De prohibitis natura. 24 De his que iure non comprehensa. 25 De consuetudine in iudicio comprobata. 26 & 27 De lege contraria. 28 Iura de quibus constituantur, &c.

ROMÆ quondam nec i dominatio fuit regia, sed per Consules, qui dini quotannis creabatur, vt essent qui

rerum tam bellicarum quam ciuiliū curam susciperent, gerebatur respublica. ¶ Atque, vt apertius

KΑΤΑ τοὺς παλαιούς χρόνους, ἔτε μοναρχία ἦσαν βασιλεία, ἀλλὰ δι' ὑπάτων τὰ τῶν Ῥωμαίων διδύνοντο

πρωταρχατα οὐραβάλλοντο γὰρ καὶ ἑκαστὸν χρόνον ὑπάτοι δύο, καὶ ἀνεδέχοντο πάντα τὰ στρατηκὰ & πολιτικὰ. ¶ καὶ

gibus consules binos creatos fuisse, quod ipsa lege x. ff. de origine iuris, l. 1. 2. 3. euincitur. & Tacito lib. 11.

ἴνα σαφίστερον καὶ συμτοματέρον εἴπωμεν· οὐτε νόμοι ἀκμῶν, ἢ βασιλείς ἢσαν, οὐτε ἰσχυροὶ νόμοι ἐπιβελίσις πταλιώμοις ἀναρχοῦμοι. ¶ Πρῶτος δὲ Ἀππίος Κλαύδιος μετὰ ἐπέσον ἀνδρῶν ἐκλεκτῶν δίκα τὸν ἀειθμόν, σωμαζαζῶν εἶπε νόμιμον καὶ παρὰ Ῥωμαίοις, ἢ γράφως φερόμενον, ἢ ἰσχυρῶς καὶ μόνον, ἀσυντάκτως δὲ καὶ ἀσυντάκτως, καὶ οὐκ ἐν ἀειθμοῖς πεποιημένα βιβλίσις. μετακομίσας καὶ δὸς τῶν Ἀθηῶν τοῖς νόμοις τῷ Δεμόκρωτος καὶ τῷ Σόλωνος καὶ δὸς τῶν ἄλλων, ἄλλοις πναῖ, καὶ ἐκ πάντων ἐκλογῶν ποιησάμενος, τὸ δικαίωμα δέχωνται, ταυτὸν δὲ εἶπεν δωδεκάβιβλον, ἀπὲ τῶν. ¶ Ἔϊτα ἐλθόντες αἱδρες σοφοί, ὧν ἦρχε Γάιος, νομοθεσίας ἐτέρας, καὶ διαρρέσις τῶν ἀρχῶν προσεδέχθησι. ¶ Καὶ μετὰ τούτοις, δέφορε βασιλείς διατάξας ὡς συμφέρον ἐνόμιζον σωμαζαζῶν. ¶ Ἔϊτερον ὁ βασιλεὺς Γουστινιανός, τὰς πολλὰς ἐκθέσεις τῶν νόμων ἐκ πενήκοντα βιβλίσις διαπορῶν ἀνδρῶν ἀποδύσας συνήγαγε αὐτὸν δίστασε, ἢτοι Πανδερῶν, ὡς πάντων δεκτικὰ καὶ τῶν νόμων ἐκάλεισεν. ¶ Ἐπειὶ ὁ Γουστινιανός καὶ τοῖς ἱερεῖς ἐξέδωτο Κώδικας, τὸν τε Γρηγοριανόν, τὸν Ἐρμογηνιανόν, καὶ τὸν Θεοδοσιανόν, καὶ τοῖς τοῖς τοῖς κώδικας τοῖς νόμοις τοῖς δὲ Θεαλεαίου, καὶ Ἀνατολίου, καὶ Γισδώρου συνάψας, ἐπέσον δωδεκάβιβλον, ταυτὸ δὲ εἶπεν δωδεκάβιβλον, ὡς ἀπὸ τῶν ἀπὸ πηλῶν πινῶν δὲ τοῖς λεθθίντας κώδικας εἶνα μόνον φασὶν πρὸς τῷ Γουστινιανῷ. πλὴν ἀλλὰ καὶ συγκεχυμένων καὶ διασαρμῶν, παρὰ αὐτῷ δὲ ὅπως αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων εἰς τὸ δωδεκάβιβλον. ¶ Ἄλλοις καὶ τὰ Ἰουστινιανῶν, ταυτῶν τῶν νόμων εἰσαρχῶν,

& breuius dicam, neque iura ad huc, neque principes erant, necum in certa volumina redactæ erant præscriptæque leges. ¶ Postea vero Appius Claudius cum decē aliis delectis, qui & decē viri dicti sunt, coactis in vnum paucissimis illis, quæ tum apud Romanos extabant legibus, quæque aut sine scripto, aut scripto quidem, verum confusæ ac sparim circumferebantur (Huiuscemodi enim quædam erant, quæ nec ordine certo nec certis continerentur præfinitisque libris) cūque bini super Athenis, Draconis, Solonisque leges & aliunde alias atque alias aduehēdas curasset, delectis ex omnibus habito, legem duodecim tabularum, quodque idem dictū est, duodecibibulum, quasi dicas, opus duodecim libris conclusum confecit.

¶ Subsequenti deinceps prudentes homines inter quos facile primas tenebat Caius, leges alias actionūmque diuisiones prioribus inuenit addecurunt. ¶ Post quos varij principes varias, vt commodum ducebant, constitutiones pronatis & quotidie hinc illinc occurrentibus controuersis, conscripserunt. ¶ Demum Imperator Iustinianus plurima, pençque immensa à veteribus illis Iurisconsultis edita volumina in quinquaginta libros contulit, studio atque opera prudentum, atque ea in exercitissimorum hominum. Quæ etiam Digesta aut Pandectas, quod omnis generis leges complecterentur, nominauit. ¶ Hic Iustinianus tres etiam edidit eodices, Gregorianū, Hermogenianum, & Theodosianū.

Quos quidem cum legibus adiunxisset Thalelei, Anatolij, & Isidorij, duodecim alias tabulas, seu quod idem est, libros quoque compleuit. Non desunt & qui hos codices ante Iustinianum fuisse contendunt, verum cum essent confusi ac dispersi, esse postea ab eodem in duodecim volumina redactos & compositos, quæ etiam iuris institutiones, quæ velut elementa prima atque incunabula legum candidatis forent,

a Lex deprimam, vel actum...
b Apertum hic...
c Sequi si Sempronius a apud...
d Disputationem fore, quæ & sui...
e Legi aliam...
f Pandectas in...
g Falsum hoc.